

Et forsterket og fornyet forsvar for fremtiden - vanskelige valg og dilemmaer

Taler

Ine Eriksen Søreide

Dato

9 februar 2015

Omstendigheter

Foredrag i Oslo Militære Samfund

1 Ærede forsamling, kjære forsvarsvenner, mine damer og herrer,

Rett før nyåret kom første bind i en bokutgivelse av de sjeldne - historien om Forsvarsdepartementet.

5

Her får vi lære mer om departementets tidlige formative periode, og om verden slik den artet seg sett fra Norge fra 1814 fram til 1940. Vi blir minnet om at norsk forsvarshistorie er kompleks og sammensatt. At den er breddfull av motsetninger og tidvis ganske dysfunksjonelle løsninger. Sett under ett blir
10 forsvarsplanleggingen omtalt som ønsketenkning. Bare unntaksvis var den mer enn høystemte intensjonserklæringer.

Kunnskap om fortiden gjør oss bedre rustet til å møte fremtiden. Men jeg vil legge til - selve løsningene ligger nok ikke i fortiden. Morgendagens forsvar

15 krever andre svar enn dem vi ga i går. Det som var riktig i 2012 eller 2013, er ikke nødvendigvis riktig i 2015 eller i 2020.

I fjor da jeg sto her, så verden ganske annerledes ut enn den gjør i dag. Russlands militære maktbruk overfor Ukraina lå fortsatt noen uker foran oss. Det forteller
20 oss hvor brått og uventet sikkerhetsbildet kan endre seg.

Det nye sikkerhetsbildet preget også diskusjonene under ministermøtet i Brussel og sikkerhetsskonferansen i München rett før helgen. Mine samtaler og inntrykk etter disse møtene bekrefter at det arbeidet vi nå gjør i NATO er både riktig og
25 nødvendig.

Jeg tror ingen vil bestride at vi ved inngangen til 2015 er omgitt av større sikkerhetspolitisk uro enn på veldig lenge. Jeg ser på det med stort alvor. Det er ekstra alvorlig fordi de brå skiftene vi ser i våre sikkerhetspolitiske omgivelser
30 forsterker endringsbehovene i vårt eget forsvar.

Og det var også fra denne talerstolen jeg i fjor tegnet et bilde som nok brøt med forestillingen om at absolutt alt står så bra til i Forsvaret.

35 I kveld vil jeg, basert på erfaringene og kunnskapen vi har innhentet det siste året, si det enda tydeligere: Forsvaret av i dag lar seg ikke videreføre på mellomlang og lang sikt. Ambisjonsnivå, struktur og tilgjengelige ressurser er under stort press, og vil komme i ytterligere ubalanse hvis vi ikke gjør tydelige veivalg. Og dette er ikke bare et spørsmål om økonomiske ressurser. Det dreier
40 seg like mye om organisering, om å tilpasse oss ny teknologi og om å få mer forsvar ut av hver krone.

Jeg mener at det på flere områder kreves en kursendring. Det er ganske tøft å si til dere - til en organisasjon som har vært i kontinuerlig omstilling i 15 år. La
45 meg derfor legge til - det er fordi vi har svært dyktige ansatte er mye veldig bra. Jeg vil verken svartmale eller skjønnmale. Jeg vil være realistisk. Og i vår tid er vi godt kjent med at endring normaltilstanden - på godt og vondt.

Derfor sier jeg at mitt fremste mål er å motivere til nytenkning og endringsvilje.
50 Denne gangen er det min tur til å berede grunnen for vanskelige valg og harde prioriteringer. Og som jeg sa til dere i fjor, vi som politikere må se på om de løsninger vi anbefalte står seg.

Politikk handler om å ta valg, om å prioritere og å gjennomføre. Det er i
55 spenningen mellom det ønskelige og det mulige våre valg må gjøres. Jeg har understreket behovet for realisme og nøkternhet i stedet for ønsketenkning. Det vil jeg gjenta i kveld.

Jeg vil løfte fram noen viktige perspektiver og sammenhenger. Jeg vil snakke om
60 situasjonen i vårt eget forsvar og alvoret i den nye sikkerhetspolitiske situasjonen. Og jeg vil bruke denne anledningen til å drøfte noen dilemmaer vi står overfor i arbeidet med å utvikle et forsterket og fornyet forsvar for fremtiden.

La meg starte med hva vi har gjort så langt, hva vi har lært og hvor vi skal.

Mangler, utfordringer og veien videre

70 I løpet av det siste året har vi gått grundig gjennom Forsvarets driftssituasjon, struktur og bemanning. Det har vært nødvendig og viktig. Vi har sett hva vi får til godt og vi har sett mangler, gap og hvor skoen trykker mest.

Denne gjennomgangen bekrefter at viktige deler av vår forsvarsstruktur ikke har
75 den reaksjonsevnen og utholdenheten som de store endringene omkring oss krever at vi bør ha.

Kombinasjonen av endringene i omverdenen, utfordringer knyttet til Forsvarets operative evne og stramme økonomiske forutsetninger synliggjør et krevende
80 bilde og flere store dilemmaer.

Det skyldes først og fremst at noen viktige forutsetninger for gjeldende planer på vesentlig punkt er endret. Ikke minst gjelder det vår forståelse av varslings-
tider. Vi har lenge forutsatt at vi ville få tidlig varsel, og store deler av
85 våre styrker er derfor satt opp med lange klartider.

Det holder ikke lenger. I dag er det sann at deler av strukturen, hvis vi ikke gjør endringer, vil miste sin relevans fordi de ikke er i stand til å etablere den nødvendige reaksjonsevnen. Og la meg for ordens skyld legge til: Vi er ikke alene
90 om dette. Alle europeiske land opplever nå den samme utfordringen med å få satt høy reaksjonsevne på et tilstrekkelig volum av styrker.

Vi ser også mangler ved utholdenheten i viktige deler av Forsvaret. Begrenset kapasitet innenfor logistikk og understøttelse av strukturen gir en begrenset
95 utholdenhet.

Logistikken - og dette har vært en utfordring i flere år, som nå ses stadig tydeligere - er ikke tilstrekkelig dimensjonert for å sikre evnen til samtidighet i styrkeoppbyggingen, førsteforsvar og mottak av alliert støtte. Vi ser både
100 samtidighetsutfordringer og forsinkelser ved klargjøring av avdelinger og redusert utholdenhet.

Logistikkunderstøttelse krever støtte fra det sivile samfunn. Derfor må vi sikre

- 105 at totalforsvarsordningen er oppdatert og relevant. Utfordringene rundt oss krever altså ikke bare militære svar. Det nye trusselbildet tester oss på evnen til nasjonalt samspill. Vår evne til å respondere raskt og koordinert på tvers av sektorer vil være avgjørende.
- 110 Summen av de funn og sårbarheter vi har funnet og kartlagt, innebærer at vi må innrette Forsvaret annerledes. Vi har behov for et spissere forsvar med høyere beredskap, med evne til rask styrkeoppbygging, med større utholdenhet, og med et sterkere sivilt-militært samspill.
- 115 Til et slikt forsvar finnes det ingen snarveier. Og det finnes heller ikke enkle svar eller løsninger. Det er en krevende og kostbar eksersis. Men ikke la det være noe som helst tvil - det er helt nødvendig.

Regjeringens arbeid vil i hovedsak følge to spor. For det første vil vi fortsette å
120 øke forsvarsbudsjettene og fortsette å prioritere operativ aktivitet og beredskap. Vi har tilleggsfinansiert de internasjonale operasjonene Forsvaret har deltatt i fra slutten av 2013 og i 2014.

For aktiviteten internasjonalt har vært veldig høy og variert i 2014. I tillegg til
125 våre langvarige oppdrag som i for eksempel Afghanistan, har det vært veldig mange oppdrag det ikke var tatt høyde for. Fra RECSYR og transport av kjemiske stridsmidler ut av et krigsherjet Syria, via kommandofartøy i NATOs stående maritime styrker, transport av medisinsk utstyr til ebolabekjempelse i Sierra Leone og betydelige bidrag for å berolige allierte land i øst. Så har vi sørget
130 for tilleggsfinansieringen av kampflyene - et stort, men avgjørende viktig økonomisk løft.

Jeg er enig med forsvarsjefen i at de mer grunnleggende utfordringene ikke alene løses innenfor de årlige budsjettene. De løses heller ikke innenfor gjeldende
135 langtidsplan eller fullt og helt i én ny langtidsplan. Vi må derimot i fellesskap se nøye på om vi i enda større grad kan vri ressursene fra lavere til høyere prioritert virksomhet. Og vi må se på muligheten for å øke bevilgningene mer enn vi allerede gjør. Det er et arbeid jeg nå står midt i og som jeg stort sett bruker all min tid på.

140

Det andre sporet regjeringen følger, er å legge grunnlaget for en mer langsiktig kursendring. Kort og godt er det å utvikle et relevant forsvar for fremtiden.

145 Dette har to sider. Den ene er at vi skal opprettholde et høyt investeringsnivå. F-35 og JSM er to eksempler på det - en kjernekapasitet som ingen motstander vil kunne ignorere. Den andre er å gå løs på de grunnleggende sårbarheter og mangler vi ser. Det er å stake ut en ny retning - en ny langtidsplan for Forsvaret.

150 I det arbeidet har jeg lagt vekt på åpenhet, offentlighet og engasjement. Jeg har gått bredt ut for å søke råd og innspill. Når jeg gjør det, så vet jeg samtidig at vi kommer til å bli utfordret. Jeg vet at det vil kunne skape uro og jeg vet at vi helt sikkert kommer til å bli stilt overfor noen veldig krevende valg og dilemmaer.

155 Forsvarssjefens fagmilitære råd vil ha særlig stor betydning. Det er viktig at vi har en forsvarssjef som kommer med tydelige og uavhengige råd. Forsvarssjefen skal legge fram sitt fagmilitære råd 1. oktober, nøyaktig ett år etter at jeg ga ham oppdraget. I tråd med mitt ønske om åpenhet, var det full åpenhet om oppdragsbrevet, og forsvarssjefen og jeg gjennomførte en felles
160 pressekonferanse.

Jeg ser også fram til rapporten fra den uavhengige ekspertgruppen som skal vurdere Forsvarets forutsetninger for å kunne løse sine mest krevende oppgaver i sikkerhetspolitisk krise og krig. Den gruppen offentliggjør sitt arbeid i løpet av
165 våren.

Jeg har gitt Nasjonal sikkerhetsmyndighet i oppdrag om å fremme et sikkerhetsfaglig råd. Vi lever som vi alle vet i et stadig mer sårbart samfunn. Det sikkerhetsfaglige rådet skal ikke bare kartlegge dette, men også fremme forslag til
170 hvordan vi beskytter våre verdier gjennom forebyggende tiltak.

Vi har oppnevnt et Vernepliktutvalg som vil gi viktige innspill til hvordan vi kan ta denne samfunnskontrakten inn i en ny tid.

175 Og til sist, har jeg bedt om råd fra eksterne konsulenter for å se hvordan vi kan bruke ressursene våre enda smartere - og finne enda bedre måter å nyttiggjøre oss 43 milliarder for å skape økt operativ evne.

180 I sum vil dette gi oss, Regjeringen og deretter Stortinget, et solid grunnlag for politiske beslutninger og vedtak.

Jeg forventer debatt. Eller sagt på en annen måte - jeg ønsker meg debatt. Ingen er tjent med at forsvarspolitikken utelukkende diskuteres i lukkede kretser.

185 Forsvaret av Norge er ingen særinteresse. Det angår hele samfunnet. Vi er alle med og betaler den forsikringspremien det er å holde seg med et forsvar.

Derfor er jeg opptatt av at vi lykkes med å løfte forsvarsdebatten og -interessen, i hele samfunnet. Jeg mener det er på høy tid med et bredt offentlig ordskifte om evnen til å forsvare landet og våre interesser. Her trenger jeg hjelp av dere -
190 fortsett å engasjere dere. Dere gjør alle, på ulike måter, en uvurderlig jobb for å skape forståelse for og engasjement rundt forsvarssaken.

Vi lar oss ofte engasjere mest av spørsmål som lokalisering. Det er forståelig, vi er
195 alle oss selv nærmest. På mange måter er jeg likevel redd for at denne diskusjonen bidrar til å skygge for de bakenforliggende problemene - og for løsningene.

Tiden er inne for å løfte blikket og se utover partipolitikkens grenser. Det er
200 enklere sagt enn gjort. Etter åtte år i opposisjon vet jeg en god del om dette. De kortsiktige politiske seirene står ofte veldig høyt i kurs. I et større perspektiv gir dette derimot ingen vinnere. Og kanskje minst av alt tjener det Forsvaret som trenger langsiktige og forutsigbare rammer.

205 Med det alvor som omgir oss, er det ikke tid å diskutere tapere eller vinnere, eller hva som oppleves som «rettferdig» fordeling - geografisk eller organisatorisk. Det er ikke tid for å diskutere gårdsdagens beslutninger eller legge opp til politiske omkamper.

210 De utfordringene vi står overfor treffer derfor ikke bare denne regjeringen. Også fremtidige regjeringer vil måtte håndtere dette - uavhengig av partifarge. Jeg mener at enhver ansvarlig regjering må ta disse utfordringene på alvor. Vi må sammen finne fram til hvordan vi sammen kan bygge et relevant forsvar. Det er det vi kommer til å bli målt på. Det er her vi må legge prestisjen.

215 Jeg vil bruke mye av tiden framover til å se etter nye løsninger. Vi må tørre å spørre oss selv om de løsningene vi har valgt, gir oss det Forsvaret vi trenger i fremtiden. Og vi må ikke låse oss til én måte å tenke på.

220 Det forutsetter at vi erkjenner at det er noen sider ved dagens situasjon som er

annerledes enn for noen år siden. Det gjelder våre sikkerhetspolitiske omgivelser og det gjelder Forsvarets økonomiske rammebetingelser. La meg i tur og orden si litt mer om dette.

225

Våre sikkerhetspolitiske omgivelser

230

2014 har, som Jens Stoltenberg sa, vært et svart år for sikkerheten i Europa. Vi er vitne til betydelige forskyvninger i det sikkerhetspolitiske bildet. De forutsetningene vi har lagt til grunn siden avslutningen av den kalde krigen ser nå helt annerledes ut.

235

Summen av utfordringer internasjonalt er større enn på svært lenge. Spennvidden er stor og truslene mot vår sikkerhet er flere. Vi må styrke vår evne til å håndtere det uforutsette. Vi må sikre oss mot truslene enten det dreier seg om konvensjonelle eller asymmetriske utfordringer, hybrid krigføring, cybertrusler, terrorisme eller fremveksten av ekstremisme. Gamle og nye utfordringene smelter sammen. Den ene forsvinner ikke når den nye kommer til.

240

Den russiske aggresjonen mot Ukraina, annekasjonen av Krim og den aktive og pågående destabiliseringen av områdene i øst er et sannhetens øyeblikk i europeisk sikkerhetstenkning. Dette er omveltende for hvordan vi kan tillate oss å tenke rundt europeisk sikkerhet og forsvar.

245

Grunnleggende internasjonale kjøreregler er brutt. Folkeretten er den grunnmuren Europa har bygget opp etter dyrekjøpte erfaringer i to ødeleggende verdenskriger. Når den brytes, senkes terskelen for bruk av militær makt. Ukrainas innbyggere er de som i dag betaler den høyeste prisen.

250

Vi har i dag å gjøre med et annet Russland. Internasjonalt samarbeid er erstattet av økt spenning. Sett fra Moskva er militær opprustning og aggresjon svaret på de utfordringene de ser rundt seg. Det etterlater ingen tvil om at tyngdepunktet i russisk sikkerhetspolitikk igjen handler om interessesfærer og maktpolitikk.

255

I 2014 var Russlands militære aktivitet på et nivå vi ikke har sett siden sovjettiden. Vi ser en helt annen bredde og kvalitet. Øving, trening og militær modernisering er ikke i seg selv problematisk eller illegitimt. Alle land som ønsker å utvikle et relevant og stridsdyktig forsvar gjør det.

Noe annet er det når et land velger å ignorere internasjonale avtaler og regler. Da reduseres sikkerheten. Jevnlige tokt med tunge strategiske bombefly over Østersjøen og til dels aggressive flyvninger med krenkelser av andre lands luftrom føyer seg inn i det bildet. Det kan ikke leses som noe annet enn en styrkedemonstrasjon fra russisk side.

Sett fra Norge er bildet noe mer sammensatt. Der naboland og nære allierte opplever territorielle krenkelser og økt aktivitet, ser vi et mer gjenkjennelig mønster. Antallet identifiseringer av fly var omtrent på samme nivå i 2014 som i 2013 i våre nærområder, mens det i Østersjøområdet var en tredobling av russisk flyaktivitet. Men vi ser også hvordan russiske flyvinger, seilaser, øvelser og testaktivitet i nordområdene preges av stadig større kompleksitet og kvalitet. Nordområdene er ikke blitt et mindre militærstrategisk viktig område for Russland.

Nytt og oppgradert materiell, etablering av nye avdelinger, mer komplekse operasjonsmønstre, en helt ny strategisk mobilitet, og opprettelse av Den arktiske kommandoen på russisk side, gjør at det er viktig at vi fortsetter å følge utviklingen framover svært nøye. Vi må også ta høyde for at konflikter som oppstår andre steder kan forplante seg i vår retning. Økt årvåkenhet og tilstedeværelse er ett av svarene på dette.

Vi må samtidig ta hånd om de viktige oppgavene Norge og Russland møter sammen i nord. Vi har et viktig folk-folk samarbeid som kan videreutvikles. Og vi deler ønsket om trygghet og stabilitet i nordområdene. Derfor opprettholder vi samarbeidet om grensevakt, kystvakt, søk og redning og kontakten mellom FOH og Nordflåten, selv om det bilaterale militære samarbeidet er innstilt.

Fasthet og forutsigbarhet har alltid tjent våre interesser i nord. Det er uendret. Uendret er også vårt sikkerhetspolitiske ankerfeste i NATO.

Jeg mener at betydningen av Alliansen er større enn på lang tid. Vi må aldri glemme at NATO er en politisk allianse, bygget på et verdifelleskap over Atlanterhavet. Vi må slå ring om NATOs politiske troverdighet. Det gjør vi gjennom å sikre Alliansens militære troverdighet.

Essensen av toppmøtet i Wales var nettopp dette. Det var likevel mye mer; det

300 ga en klar marsjordre om å igangsette en styrking av NATO. Dette dreier seg om beslutninger som har som formål å forsterke NATOs kjernefunksjoner, å styrke evnen til planlegging og gjennomføring av kollektive forsvarsoperasjoner, og å skjerpe beredskap og reaksjonstid.

305 Løfter vi blikket tror jeg summen av de endringene vi nå ser i NATO, vil gi oss et NATO «før og etter Wales». Husk at vi kommer fra en tid hvor veldig mange forbinder NATO-styrker og norske soldater med ørkenuniform og operasjoner langt utenfor Europa. Dere og jeg vet at bildet er mye mer sammensatt.

310

Vi ser nå konturene av noe nytt. Vi må basere oss på at større deler av Forsvarets virksomhet vil handle om beskyttelse av Alliansens territorium.

315

Det utfordrer oss. Telemark bataljons opphold i Latvia i fjor høst var noe mer enn å bare sende et kompani for å øve. Det er snakk om en konseptuell endring som påvirker hele Forsvaret. I de gjeldende planene våre har vi ikke lagt opp til det vi i dag kaller beroligelsesoperasjoner.

320

Avskrekking og beroligelse er noe helt annet enn å delta i kamphandlinger i Afghanistan. Det å øve på NATOs planverk for kollektivt forsvar, er ganske ulikt det å drive opplæring av afghanske sikkerhetsstyrker. I den nye sikkerhetspolitiske situasjonen må Forsvaret være innstilt på å gjøre begge deler. Vi trenger en forsvarsstruktur med operasjonskonsepter for å løse ulike typer oppdrag hjemme og ute.

325

Jobben vi har tatt på oss i Afghanistan skal vi fullføre sammen med våre allierte. Og vi skal bruke tiden framover til å trekke noen grundige lærdommer for fremtiden. Jeg har store forventninger til det arbeidet Afghanistan-utvalget nå er i gang med.

330

Underveis må vi tørre å spørre: Hva gjør en slik langvarig internasjonal innsats med Forsvaret? Hvordan påvirker det innretning, tenkning og ikke minst rekruttering?

335

Jeg mener innsatsen i Afghanistan har gitt Forsvaret og våre allierte mye viktig erfaring. Tre korte erfaringer stikker seg etter min mening umiddelbart ut;

340 Én; landmakten kan i dag på en helt annen måte enn tidligere gå sømløst inn i
en alliert operasjon. Denne evnen til samvirke må vi ta vare på og utvikle videre,
fordi den er minst like viktig på alliert territorium.

To; Forsvarets omstilling og modernisering har fått vesentlig drahjelp.
Menneskene er den viktigste delen av dette. Vi har en generasjon av soldater og
345 offiserer med lang erfaring fra både planlegging og gjennomføring av krevende
operasjoner under tøffe forhold.

Tre; det varige og viktige løftet for våre veteraner. Jeg kan knapt huske en sak
med så bred tverrpolitisk enighet og oppslutning. Det gjør at jeg er optimistisk
350 med tanke på arbeidet videre, selv om mye fortsatt gjenstår. I regjeringens nye
oppfølgingsplan legges det opp til en bred tilnærming for særlig å sørge for at
veteranene gis god oppfølging i møte med sivile etater og institusjoner.

Vi må ta vare på alt dette. Og vi må forberede oss på det nye sikkerhetsbildet.
355 For oss og for våre allierte, innebærer det en stor dreining av både planverk og
hvordan vi øver og trener.

«Forsterkninger er vår sikkerhet». Siden 1970-tallet har det vært et mantra i
norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Men har vi egentlig tenkt veldig gjennom
360 dette de siste 15-20 årene? Har vi øvd nok på det?

Norge vil fortsatt føre en aktiv invitasjons- og vertskapspolitik. Og vi vil delta
enda mer i relevante øvings- og treningsaktiviteter i andre deler av alliansen for å
styrke det kollektive forsvaret.

365 Til høsten skal mer enn 25 000 soldater delta på den iberiske halvøy i den første
nye typen storskala-øvelser. Her skal de øve samvirke, beredskap og
reaksjonsevne. Her demonstreres avskrekking og forsvar av allianseområdet. Vi
stiller fra Norge er substansielt bidrag til denne øvelsen.

370 Neste gang øvelsen avholdes er i 2018. Som noen av dere kanskje så kunne
NATOs generalsekretær og jeg i forrige uke annonsere at Norge påtar seg
oppgaven med å være vertskap for den neste høyprofiløvelsen. Vi har lang
erfaring med alliert øving og trening i Norge. Geografisk balanse er viktig. Vi må
375 forstå utfordringene sett fra alle deler av Alliansen. Her har de nordlige delene
av Alliansen en vesentlig plass. Og øvingsscenariet for 2018-øvelsen er kollektivt

forsvar. 2015-øvelsen fokuserer på krisehåndtering.

380 I dagens sikkerhetspolitiske situasjon trenger vi styrker som kan stille på kortere
varsel. Når Norge sammen med Tyskland og Nederland skal teste og utforme en
ny hurtig-reaksjonsstyrke, handler det nettopp om skjerpet beredskap og
reaksjonstid. Det er bra for vårt hjemlige forsvar og det er viktig for Alliansen.
Og det er viktig for Norge å ta ansvar for å gjennomføre vedtakene fra
385 toppmøtet. Men vi må ikke glemme oppfølgingen av resten av Readiness
Action Plan: Det er her mange av de store utfordringene ligger.

De tiltak vi gjør i NATO handler om å stå bedre rustet til å håndtere
utfordringer fra flere hold. En mer spent og usikker tid i Europa forsterkes av
390 utviklingen i Midtøsten. Også her har det strategiske bildet endret seg raskt.

Det er en utvikling vi må møte på flere plan. Økt beredskap her hjemme er ett.
Bekjempelse av radikalisering et annet. Militær støtte til kapasitetsbygging i Irak
et tredje. Regjeringen har besluttet å bidra med om lag 120 norske soldater.
395 Sammen med allierte og partnere er målet å gjøre irakiske sikkerhetsstyrker
bedre rustet til å håndtere trusselen fra ISIL.

Jeg er glad for at vi har evnet å svare på utfordringene rundt oss og at vi stiller
opp når det trengs. Dette kommer ikke av seg selv. Det vet vårt personell på vakt
400 hjemme og ute. Som der vet bedre enn noen er det personellet som har tatt
belastninger og gjort det mulig for Norge å stille i internasjonale operasjoner.

Høyere aktivitet hjemme og ute koster. Det merkes i den daglige driften av
Forsvaret. En endret og mer alvorlig sikkerhetssituasjon kommer kort og godt
405 med en annen prislapp.

Det er ikke egnet til beroligelse, men Norge er altså ikke alene om å ha disse
utfordringene i Alliansen. Endringene i NATO skaper hodebry for både
økonomer og styrkeprodusenter. Europas økonomiske nedgang treffer dessuten
410 forsvarsområdet ekstra hardt. Og den fortsetter å utfordre samholdet i Europa.

Den økonomiske krisen er langt fra over. 21 av 28 NATO-allierte brukte
mindre penger på forsvar i 2014 enn i 2008. Så mens utfordringene rundt oss
øker, så fortsetter budsjettene å synke.

Vi ser mer polariserte samfunn. Fremveksten av radikale protestbevegelser og anti-establishmentpartier og nasjonalisme kan lede til økt renasjonalisering av sikkerhets- og forsvarspolitikken. I så fall risikerer vi en forvitring av det europeiske sikkerhetsfellesskapet, og det kan ha konsekvenser for vår evne til å fatte beslutninger.

EU og NATO har vært og er uvurderlige for å inkludere Sør- og Øst-Europa i dette fellesskapet. NATOs stabiliserende betydning på det sikkerhetspolitiske området kan neppe overvurderes.

Norge er et av få europeiske land som har opprettholdt stabile forsvarsbevilgninger gjennom disse årene. Dette har gjort at vår relative posisjon i NATO neppe har vært sterkere noen gang. Men det betyr samtidig at vi må betale en større del av regningen for vår egen sikkerhet. Det bringer meg over på et annet viktig område - Forsvarets økonomiske rammebetingelser.

Forsvarets økonomiske rammebetingelser

Gitt Forsvarets situasjon og det nye sikkerhetspolitiske landskapet, bør vi styrke budsjettene mer enn vi allerede gjør?

Enhver regjering må selvsagt avstemme sin politikk mot den økonomiske virkeligheten. Det gjelder å finne balansepunktet mellom det som er ønskelig og det som er mulig.

Jeg tar ikke mål av meg å forfatte andre bind av Forsvarsdepartementets historie. Jeg synes likevel jeg kan tillate meg å gi et røft historisk perspektiv på norsk forsvarøkonomi. Ofte kan historien kaste et klarere lys over dagens situasjon og også endrede forutsetninger.

Vi vet hvordan vi bygget opp Forsvaret på 1950- og 60-tallet. Vi var en mottaker av sikkerhet i en periode der USA hadde et særlig strategisk blikk på nordflanken og på sjøstridskreftene. Flåteplanen av 1960 husker kanskje noen? Det var den tiden da de fleste fartøy var bemannet til enhver tid. Det samme gjaldt kystfortene i nord - med beredskapstider på 30 minutter.

På 1970- og 80 tallet fikk vi også ganske mye drahjelp utenfra. Vi vil huske denne tiden for NATOs store infrastrukturprosjekter. Gjennom utstrakt bruk

av fellesfinansiering - et tema som i dag nesten ikke eksisterer i NATO - kunne vi bygge store militære anlegg, flystasjoner og fort.

460 På 1980-tallet økte igjen USA sine forsvarsbevilgninger, noe som kom Europa og Norge til gode. Vi la også ned betydelig med forsvarspenger på egen hånd. Likevel var vi på mange områder også i denne perioden prisgitt støtte utenfra.

465 Så kom Murens fall. Vi gjennomførte i likhet med andre allierte omstillingen fra et mobiliseringsforsvar til et innsatsforsvar. Vi tok ut den såkalte fredsdividenden. Store midler ble frigjort gjennom å redusere strukturen og avhende eiendom.

470 Et omfattende internt effektiviseringsarbeid muliggjorde en veldig bred modernisering av Forsvaret. Hvis vi lykkes med den gjenstående del av planen, har Forsvaret fra 2002 til 2016 kunnet omprioritere en akkumulert sum på om lag 60 milliarder kroner fra lavere til høyere prioriterte områder.

475 Det har gjort det mulig å finansiere moderniseringen og omstillingen av Forsvaret i en periode med nærmest flat budsjettutvikling. Utsiktet kanskje, men like fullt, så tillot vi oss i denne perioden å nedprioritere beredskapslagrene våre og evnen til styrkeoppbygging av hele strukturen.

480 Og vi gjorde noe annet som er helt vesentlig: Vi aksepterte et redusert operativt nivå for å dekke noen av utgiftene ved nyinvesteringer. Våre fem fregatter fulgte en slik logikk. Det kan godt hende det var fornuftig i en situasjon da utviklingen rundt oss tilsa at dette var mulig.

485 Fremme ved vår egen tid er utgangspunktet et ganske annet. Den sikkerhetspolitiske situasjonen gir ikke rom for redusert operativ aktivitet. Vi ser derimot økte krav og forventninger til mer beredskap over hele krisespekteret, inkludert støtte til det sivile samfunn. Vi ser at vi må fylle beredskapslagrene våre, ikke tømme dem.

490 Vi skal også investere i kampfly som samlet sett koster mer enn det vi så langt har tatt ut gjennom effektivisering og omprioriteringer. USA er lokomotivet innenfor F-35 partnerskapet, men det er likevel ganske få tegn på at en ny «Marshallhjelp» er på trappene.

495 Tvert i mot er det et sterkt innenrikspolitisk press i USA for å redusere forsvarsutgiftene sine. Det treffer også oss. Europa må bære en større del av kostnadene for egen sikkerhet.

Det ble vi også minnet om under forsvarsministtermøtet i NATO forrige uke.
500 Målsettingen om å stoppe nedgangen i forsvarsbudsjettene og å arbeide for at minimum 2 % av BNP skal benyttes til forsvar i løpet av en tiårsperiode, er svært krevende for de fleste av våre allierte.

Vi har også et stykke å gå før vi når 2 % -målet. Men vi står likevel fast på det. Jeg
505 vil samtidig si at 2 % -målet er langt fra det eneste målet på operativ evne. Vilje til å investere i fremtidige kapasiteter, og til tørre å omstille Forsvaret er også viktig. Jeg vil også legge til omfanget av øvelser og hvordan vi øver og trener. Jeg er glad for at vi er et av få land nå møter målet om å bruke mer enn 20 % av budsjettet på investeringer, at vi fortsetter moderniseringen og at vi bruker mer på øving
510 og trening.

Det er utfordrende å skjerme tunge investeringer. Selv om nye kampfly er besluttet, vil jeg minne om at det er denne regjeringen som innenfor sine budsjetter skal finne rom for reelle budsjettøkninger i mangemilliardklassen.
515 Flyene er forhåndsbestilt, men jeg kan love dere at de er langt fra forhåndsbetalt.

De milliardene må vi kjempe for i konkurranse med veldig mange andre viktige samfunnsområder. Og tilsvarende må vi fortsatt finne rom for vår del av
520 investeringen, som forutsatt, innenfor forsvarsbudsjettene. Jeg kan love at det ikke kommer av seg selv. Det er beintøffe prioriteringer.

Vi må sørge for at de operative enhetene er tilstrekkelig bemannet. Dette har jeg en god dialog med forsvarssjefen om. Og vi må fortsette å fornye og investere i
525 nytt materiell. Vi må fortsette å planlegge for de store materiellanskaffelsene i nær fremtid og 15-20 år fram i tid.

Slik vi nå gjør med Hæren, som gjennomgår en omfattende modernisering med innfasing av nye stormpanservogner, CV-90. Det et vesentlig kapasitetsløft der
530 bare investeringen er på omkring 10 milliarder kroner.

Nye ubåter er annen helt vesentlig anskaffelse. De utgjør en forskjell for

535 Forsvarets totale evne - og de gir troverdighet til den fremtidige
krigsforebyggende terskelen. Derfor er jeg glad for at regjeringen nylig fattet et
prinsippvedtak om nyanskaffelse av ubåter fremfor levetidsforlengelse av dem vi
har.

540 Samtidig er en ubåtanskaffelse også et godt eksempel på hvilke økonomiske
utfordringer vi står overfor. Vi kan ikke lenger finansiere den type anskaffelser
enten bare ved å redusere volumet eller gjennom effektivisering. Hvis vi ønsker
ubåter må vi skape rom for det, og vi vet det vil kunne innebære å prioritere noe
ned.

545 Behovet for fly, ubåter og moderne hærmateriell er enkelt å forstå, og det er lett
å samle støtte om anskaffelsene. Det samme gjelder også andre moderne
kampsystemer. Andre vesentlige deler av vår forsvarsstruktur har færre
støttespillere. Jeg tenker da på de systemene som skal gi oss situasjonsforståelse
og evne til koordinert innsats.

550 Vi ser behovet for å styrke den evnen i årene som kommer, med særlig vekt på
overvåkning av våre enorme maritime områder og luftrommet. Det er
felleskapasiteter vi må diskutere nøye, både gjennom det fagmilitære råd og
innenfor rammen av langtidsplanen.

555 Forsvaret er en type virksomhet som må holde tritt med utviklingen. For å være
relevant må vi stadig forbedre ytelsen til de militære innsatsmidlene. Derfor ser
vi en teknologisk fordyrelse i vår sektor som er høyere enn ellers i samfunnet.

560 Vi kan enkelt slå fast er det ikke vil bli billigere å anskaffe og drifte et
høyteknologisk forsvar. Vi kan i dag med en viss sikkerhet anslå at F-35 blir
nesten 400 millioner dyrere å operere hvert år enn F-16. Andre nye plattformer
som NH90 og CV90 følger samme logikk og mønster. Vi får en helt annen og
ny kapasitet, en helt annet bredde, men altså til en helt annen pris.

565 Igjen ser dere konturene av diskusjonene vi skal ha i året som kommer. Og
behovet for å fatte strategiske viktige, men også tøffe beslutninger.

570 Vi skal fortsette å gjøre en veldig grundig jobb internt for å være trygge på at vi
bruker ressursene riktig. Vi må igjen stille oss spørsmålet - har vi mer å gå på? På
andre områder enn vi har jobbet til nå? Kan vi gjøre ting annerledes? Gjør vi de

riktige tingene - gjør vi tingene riktig?

575 Jeg er i den sammenheng ikke redd for å søke råd hos eksterne konsulenter. Jeg har derfor bedt McKinsey vurdere effektiviseringspotensial innenfor utvalgte funksjoner i sektoren.

580 Hensikten er å bringe klarhet i om vår organisering og våre løsninger innenfor stab, støtte og ikke minst forvaltningsvirksomhet er hensiktsmessig. Og la meg understreke: Vi rører ikke ved den operative aktiviteten og evnen. Tvert i mot gjør vi dette for å styrke den operative evnen.

585 I dag kjøper vi eksempelvis både kontorstoler og terminalbriller enkeltvis og med stor variasjon i prisen. Ved å ikke bruke rammeavtaler og faste standarder betaler Forsvaret sannsynligvis veldig mye mer enn vi trenger. Dette er penger jeg gjerne heller skulle brukt på mer ammunisjon og flere øvingsdøgn.

590 De valgte løsningene skal være våre egne. Eierskapet må være i organisasjonen for å gi effekt. Rapporten jeg etter hvert mottar, kommer derfor selvsagt til å gjøres tilgjengelig for alle parallelt med departementets eget arbeid.

595 For meg dreier dette seg først og fremst om at vi som jobber i denne sektoren finner smartere og bedre måter å gjøre tingene på - der dette er hensiktsmessig og mulig - og at vi i fellesskap skaper entusiasme for dette. Uten at jeg skal gå sentralbanksjefen i nærings - han holder som kjent sin årstale først på torsdag - vil jeg likevel peke at vi gjør dette i en situasjon der stadig flere peker på svekkede utsikter for norsk økonomi. Og det er også i en tid der det snakkes om behovet for å satse på kompetanse og utdanning.

600

La meg derfor avslutningsvis dele noen refleksjoner rundt akkurat det siste.

Kompetanse, personell og verneplikten

605 Nesten 60 % av Forsvarets årlige driftsutgifter er personellrelatert. Det illustrerer først og fremst hvordan personellet er selve kjernen i Forsvaret. Sektorens rundt 20.000 ansatte gjør en utrolig jobb. Med det betyr samtidig at vi løpende må vurdere hvordan vi utdanner og rekrutterer. Målet må hele tiden være økt tilgjengelighet og relevans - økt operativ evne. Dette har flere sider.

610

Militær kompetanse og operativ erfaring er behov som alltid vil være der. Gode militære ledere, dyktige soldater som kan sitt håndverk, som brenner for det de gjør - det er det som skaper stridsevne. Derfor må vi også sørge for at de med militær kompetanse brukes til det de kan best og er utdannet til - altså militærfaglige oppgaver.

Vi snakker om kompetanse innenfor planlegging, ledelse og gjennomføring av militære operasjoner. Og ikke minst om den yrkeskodeks som er så avgjørende for den militære profesjonen.

Forsvaret - som først og fremst skal produsere operativ evne - må finne en riktig balanse mellom offiserer i stabsfunksjoner og de som er ute i operative stillinger. Det handler grunnleggende sett om hvordan vi bemanner og organiserer Forsvaret. Det handler om hvordan vi prioriterer de militære personellressursene i et forsvar der den operative strukturen har behov for styrket bemanning.

Rask teknologiutvikling og rask endringstakt har kommet for å bli. Det fordrer et tilpasningsdyktig forsvar - og det krever mer satsing på spesialisert kompetanse, erfaring og kontinuitet. Trenden i Forsvaret jo dessverre vært litt motsatt - manglende spesialisering og for lav ståtid i operative tjenestestillinger.

En grenader skifter stilling i gjennomsnitt hver 14. måned. Samtidig vet vi at det koster 1,7 millioner kroner å utdanne en skytter på CV-90 - bare i ammunisjon. Stadig flere stillinger for vervet personell er så spesialiserte og så kostnadskrevenne at vi må ha ordninger som gjør det mulig for personellet å bli spesialist over lengre tid.

Vi må derfor skape en ordning som gir mulighet for å ha en karriere innenfor et spesialfelt. På denne måten ivaretas både den enkeltes og Forsvarets behov.

Arbeidet som er gjort for å forberede etableringen av en ny personell- og befalsordning, er et svar på dette. Vi foreslår innføringen av et spesialistkorps i Forsvaret. Målet er å styrke kontinuiteten, kompetansen og den operative evnen. Reduserte kostnader forbundet med stadig å produsere ny kompetanse som blir værende for kort tid i stillingen, er i så fall en kjærkommen tilleggseffekt av det.

Å etablere et spesialistkorps vil også øke ansvaret som hviler på den enkelte

offiser. Kvalitet og innhold i offisersutdanningen blir derfor enda viktigere. Tradisjonelt er Forsvarets kultur i stor grad knyttet til offiserenes rolle og anerkjennelse av breddekompetanse.

655 Det blir derfor viktig å skape anerkjennelse også for spesialistkorpsets rolle og forståelse for hvordan offiserer, befal, grenaderer og matroser skal utfylle hverandres arbeidsoppgaver. En kultur som bygger på gjensidig respekt og forståelse vil være en forutsetning for at et spesialistkorps skal fungere godt.

660 Vi må også se nøye på hvordan vi driver vår kompetansebygging. Er dagens løsning den mest hensiktsmessige eller kan andre modeller være bedre? Dette er også en del av forsvarssjefens oppgaver å vurdere i det fagmilitære rådet.

Jeg tror nok en trend er at fremtidens utdanning i økende grad må finne sted i et
665 tettere samspill med sivile utdanningsinstitusjoner og her har vi allerede kommet et godt stykke på vei.

Vi må tenke bredere. En del av det er å ansette flere med sivil utdanning og gi de som har behov nødvendig militærfaglig kompetansepåfyll. Kan vi også bli
670 flinkere til å bruke sivile i stillinger som all hovedsak har sivile kompetansekrav sånn at de som har militær kompetanse kan settes inn i de stillinger som krever det?

Den tradisjonelle veien inn i Forsvaret har vært gjennom verneplikten. Fra 1.
675 januar i år er den veien gjort bredere. Inntaket av jenter født i 1997 er starten på en historisk samfunnsreform. Dette vil først og fremst styrke den operative evnen, men jeg føler meg også trygg på at det vil være med å styrke Forsvarets anseelse og betydning i det norske samfunnet.

680 Vi har i dag et høyteknologisk forsvar med høy endringstakt og dynamikk, som krever et bredt spekter av spesialisert kompetanse. Vårt personell må derfor ha det mangfoldet. Allmenn verneplikt gir Forsvaret anledning til å rekruttere de best egnede og mest motiverte.

685 Vi har en organisasjon med en helt unik bredde i oppgaver og funksjoner. Det gjør selvsagt at behovet for vernepliktige varierer mellom forsvarsgrenene. Derfor må vi se etter modeller som svarer godt på Forsvarets behov.

690 Også her må vi stille spørsmålet: Hvordan kan vi bruke førstegangstjenesten på en måte som gir økt operativ evne? Har vi den rette balansen mellom hvor vi bruker førstegangstjenestegjørende og hvor vi bruker vervede?

Vi må ikke glemme at førstegangstjenesten har vært - og fortsetter å være - en
695 sentral rekrutteringsbrønn til vervede og til befalsutdanning. Den er også avgjørende for å bemanne dagens styrkestruktur. Dette er altså ikke et enten eller, men det er et både og. Uansett, Forsvarets behov skal være styrende for praktiseringen av verneplikten og også eventuelle justeringer av førstegangstjenesten, for eksempel gjennom større differensiering av
700 tjenestetiden. Jeg har forventninger til at både Verneplikutvalget og forsvarssjefen i det fagmilitære rådet vil gå nøye inn i disse problemstillingene.

Et forsvar for fremtiden

705 Kjære alle sammen,

Jeg har ønsket å dele noen tanker rundt vår tid og utfordringer vi står overfor - hjemme og ute. Og jeg har snakket om noen dilemmaer vi møter. Et dilemma stiller deg som kjent overfor to muligheter som begge vil gi et uønsket resultat.

710

Det er ikke helt tilfeldig. Jeg tror at vi ved den korsveien vi nå er må forberede oss på at mange av valgene vi har foran oss kan framstå som dilemmaer. Viktigst av alt er det likevel at vi våger å ta de vanskelige diskusjonene. Og at vi våger å ta gode beslutninger i tide.

715

Tidspunktet hvor Forsvaret ikke lenger kan finansiere fornyelse ved hjelp av reduksjon, uten at det går utover bredden av strukturelementer, nærmer seg. Det vil i så fall være en ny epoke i norsk forsvarsplanlegging. Det er ikke retorikk. Det er en realitet.

720

Jeg vil stå ved det ansvaret det er å legge om kursen og sikre en bærekraftig finansiering av den kursendringen. Derfor vil jeg invitere alle politiske partier til å være med på å finne gode bærekraftige løsninger for Forsvaret. Jeg gjør det i visshet om at alternativet til tøff prioritering og videre endring kan være
725 forvitring og irrelevans.

Det har seg nemlig sånn at det ikke er nok å ønske seg en bedre fremtid. Vi må

730 aktivt jobbe for den. Vi må virke i vår tid og ikke overlate til ettertiden å rydde
opp for de valg vi ikke evnet å ta. Som vi i første bind av Forsvarsdepartementets
historie kan lese at våre forgjengere er blitt testet, vil vi også bli testet: Høystemte
intensjonserklæringer eller realistiske målsettinger vi kan innfri?

735 Det er dette som er kjernen i våre felles anstrengelser framover. For et forsterket
og fornyet forsvar - et forsvar for fremtiden!

Takk for meg!

Kilde

740 www.regjeringen.no

Emner

Foredrag, Forsvar, Forsvarspolitik, Krig, Makt

URI

745 <https://www.virksommeord.no/tale/et-forsterket-og-fornyet-forsvar-for-fremtiden-vanskelige-valg-og-dilemmaer>

750

755

760

765